

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN ÖNERDİĞİ BAŞKANLIK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Battal YILMAZ

Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

Öğretim Üyesi, Yrd.Doç.Dr.

E-posta: battalyilmaz40@hotmail.com

Özet

Türkiye’de ilk defa Özal ile başlayan sonrasında Demirel ile devam eden Başkanlık sistemi tartışmaları sivil anayasa tartışmalarına paralel olarak Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Bu kapsamda Anayasa Uzlaşma Komisyonuna yeni bir model önerisi şeklinde sunulan “Başkanlık Sistemi” parlamenter sisteme alternatif olarak önerilmektedir. Söz konusu sistem, 1909’da parlamenter sistemi benimsemiş ve 100 yıllık Parlamenter demokrasi tecrübesi olan ve uygulamada bazı aksaklıklarına rağmen belirli bir olgunluğa erişmiş Türkiye’de kamuoyunda belirli parametreler üzerinden tartışılmaktadır. Başkanlık sistemi ile kuvvetler ayrılığının teoride ve pratikte nasıl sağlanacağı ve bu temelde denetim ve denge mekanizmalarının nasıl uygulanacağı, parti disiplinin geçerli olduğu Türkiye’de siyasal parti sisteminin sisteme evrilmeye ayak uydurabilirliği, tekli yasama organının başkanın üzerinde gensoru ve güvenoyu yetkisi olmaz iken Başkanın yasama organının onayı olmaksızın üst düzey kamu görevlilerini(Büyükelçi, üst düzey bürokratlar) ve özellikle yargı organlarına tek başına yapacağı atamalar(Anayasa Mahkemesi, YÖK, HSYK ve Danıştay üyelerinin yarısı) ile yargı organları üzerinde vesayet oluşturup oluşturmayacağı, Başkanın yasa gücünde Başkanlık kararnamesi çıkarabilmesi ile yasama organının işlevsiz hale gelip gelmeyeceği, yasama organının yaptığı kanunların Başkan tarafından veto edildikten sonra ikinci defa kabulü için yasama organında nitelikli çoğunluk aranmasının Başkanın yasama organı üzerinde mutlak güç meydana getirip getirmeyeceği, Başkan ve yasama organının birbirlerini feshetme ve aynı anda seçimlerle yenileyebilme yetkisinin siyasal sistemde yaratacağı etki tartışmaları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem, Kuvvetler Ayrılığı.

AN ANALYSIS ON THE PRESIDENTIAL SYSTEM PROPOSED JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY

Abstract

The presidential system discussions, for the first time begin with Ozal and continued with Demirel, have been raised again by the Justice and Development Party in parallel to the discussion of the Civil Constitution. In this context the presidential system, presented as a new model to Constitutional Reconciliation Commission, is suggested as an alternative to parliamentary system. The system is discussed via specific parameters in public of Turkey, adopted the parliamentary system in 1909 and has a hundred years of parliamentary democracy experience and reached a certain maturity despite some flaws in the application. The study aims to search the debates as follows; how to achieve the separation of the forces in theory and practice with Presidential system, and on this basis how to implement the mechanisms of checks and balances, compatibility of the political party system to evolve in the presidential system in Turkey, where party discipline is valid, whether to create wardship over judicial bodies of the President's on one's own assignments of senior public officials (ambassador, senior bureaucrats) and in particular the judicial organs (Constitutional Court, the Council of Higher Education, half of the members of the High Council of Judges and Prosecutors and the Council of State) while the single legislature has no authority of interpellation and vote of confidence over the president, whether the legislature to become dysfunctional and ineffective with the President's Decree, whether the President to have absolute power over the legislature searching of the qualified majority for the adoption of the laws of the legislature for the second time after being vetoed by the President and the discussions of the impact of the authority of terminating each other and renewing the elections at the same time of the President and the legislature to the political system.

Key words: Presidential System, Parliamentary System, Separation of Powers.

Giriş

Başkanlık rejimi, “Westminster”¹ modeli demokrasinin XVIII. yy. sonundaki koşullarına tepki olarak, İngiltere’ye karşı verilen bağımsızlık savaşının da

¹ Lijphart, Westminster modelin on temel özelliğinden bahsetmiştir. Bunlar; Gücün tek partiye ve onun hükümetine verilmesi, Kabinenin siyasi sisteme hakimiyeti, İki Partili sistem, Çoğunluk seçim sistemleri, Baskı(menfaat) gruplarının birbiriyle koordineli olmayan bir şekilde ve rekabet ederek hükümete etki etmeye çalışması, Merkezi(tek yapılı) devlet, Parlatonun ya tek kanatlı olması ya da iki kanat arasında birinin diğerini iktidar paylaşımında bir hayli gölgede bırakması,

etkisiyle Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilmiştir. Başkanlık rejimi, Westminster modelinin bazı özelliklerinin aynen korunması ve bazılarının da değiştirilmesiyle tesis edilmiştir(Kalaycıoğlu, 2005;14).

Başkanlık sistemi, yasama-yürütme ve yargı arasında denge ve denetim mekanizmalarının oluşturulduğu sistemdir. Kalaycıoğlu (2005;15) söz konusu eşitliğin yasama ile yürütmenin bir diğerine üstün gelememesi mantığıyla kurulduğunu ifade etse de Teziç(2009;443) bu eşitliğin sadece hukuki çerçevede olduğunu, siyasi açıdan yürütmenin yasamaya üstünlüğü olmasından hareketle sistemin başkanlık sistemi olarak adlandırıldığını ifade etmektedir.

Sartori'ye göre başkanlık sistemi olabilmesi için halkoyu ile seçilmesi ve parlamento tarafından görevden uzaklaştırılmaması, atadığı hükümete başkanlık etmesi veya başka bir biçimde yönlendirebilmesi gereklidir(Sartori, 1997;113-117

Bu çerçevede Başkanlık Sistemi'nin dar anlamda yürütmede uyum ve istikrar sağlayacağı iddiası bulunmaktadır. Bu iddianın temelinde sabit süre için halk tarafından seçilen başkanın bu süre içinde ağır cezai sorumluluk durumlarını düzenleyen "suçlama"(impeachment) yolu dışında görevinden uzaklaştırılmaması ve başkanın yürütme gücünün tek sahibi olması yatmaktadır(Özbudun, 2005;107). Hatta yürütmenin bu denli güçlü oluşundan hareketle Duverger, başkanlık rejimlerini cumhuriyetçi monarşi olarak nitelemiştir (Duverger,1975;8). Ancak başkanlık sisteminde her zaman güçlü bir yürütme olmayabilir. Özellikle başkanla yasama meclisi çoğunluğunun ayrı partilerde olduğu zamanlarda; hükümetin ihtiyaç duyduğu yasal düzenlemelerde sıkıntı oluşabilmektedir(Gürbüz,2000;12).

Başkanlık sisteminin diğer bir özelliği ise sorumlu ve yetkilinin kim olduğu açıkça belli olmasıdır(Kuzu, 1997;94). Bu durum demokratik sistemde hesapverebilirlik(accountability) açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda seçmenin oy verirken kazanması halinde kimin hükümet edeceğini bilmesi önceden bilinebilirlik(identifiability) özelliğine sahip olunması anlamına gelmektedir(Gözler, 2000;41)

Bununla beraber başkanlık sisteminin mevcudiyeti için Parlamenter sistemin aksine, toplumsal yapının kutuplara bölünmemiş olması gerekmektedir. Başkanlık

Yatkın anayasa, Anayasal yargının yokluğu, Merkez bankasının yürütmenin kontrolünde olması(Özsoy, 2009;27).

sistemine örneklik teşkil eden ABD’de, toplumsal yapı, iki büyük partinin oluşumuna izin vermiştir. Söz konusu iki parti(Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti) arasında, ideolojik anlamda ciddi farklılıklar söz konusu değildir(Bakırcı, 1994;98). Hatta ABD’de partiler üyelerini, parlamenterlerini ve bakanlarını katı bir disipline tabi tutmayan serbest partilerdir(Odyakmaz vd., 2006;228). Bu çerçevede denetim ve denge sisteminin çok hassas olduğu ABD’de sistemin etkin ve verimli işleyişi için ideolojik kutuplaşmanın olmaması önem taşımaktadır(Bakırcı, 1994;98).

Başkanlık sisteminin genel özellikleri esas alınarak belirtilen olumlu yönlerinin dışında sisteme eleştirilerde yöneltilmektedir. Söz konusu eleştirilerden biri, Başkanlık sisteminin görev süresinin esnek olmaması ve istikrarlı iktidarlar üretebilmesi karakteristik özelliği iken kamu tepkilerine daha duyarlı olduğu varsayımı da geçerli olmadığı için söz konusu katı yapının yasama-yürütme sürtüşmesini alevlendirerek rejimin kilitlenmesine(gridlock) sebep olduğu yönündedir. Bir diğer eleştiri, Başkanlık sisteminin yürütmeyi tek parti liderinin denetimine bırakan bir uygulama olarak, seçimler sonucunda en çok oy alanın büyük bir güç kazandığı, geri kalanların ise büyük kayıplara uğradığı bir rejim olarak siyasal sistemin “sıfır toplamlı oyun” benzeri bir konuma gelmesine ve seçimi kazanan siyasal parti ya da lider devletin bütün olanaklarına erişmiş olmasına yapılmaktadır(Kalaycıoğlu,2005;23-24). Bu çerçevede Başkanlık Sistemi’nin çoğu zaman hükümet istikrarı sağlarken siyasal istikrarsızlığa yol açtığı değerlendirilmektedir.

Türkiye’de ise genel çerçevesi belirtilen Başkanlık sistemi, 24. Dönem parlamentosu tarafından yeni Anayasa yapımı için kurulan Uzlaşma Komisyonuna Yürütme ile ilgili öneriler başlığında Adalet ve Kalkınma Partisi önerisi olarak gelmiştir. Önerilen model Türkiye’de kendine özgü bazı özellikler barındırmaktadır.

Adalet ve Kalkınma Partisi Başkanlık Sistemi Önerisinde Başkanın Görev ve Yetkileri

Başkanlık Sistemi önerisinde halihazırda Cumhurbaşkanına devletin başı sıfatıyla Parlamenter sistem çerçevesinde Anayasanın 104. maddesinde yer verilen Yasama, Yürütme ve Yargı ile yetkileri genel olarak Başkan’a aktarılmıştır.

Başkanlık sistemi önerisinde Başkanın devletin başı olduğu ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil ettiği; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözeticeği

hükme alınarak mevcut 1982 Anayasasının 104. maddesinde Cumhurbaşkanına verilen yetki doğal olarak Başkana verilmiştir. Yine Başkanlık sistemi önerisinde yürütme yetkisinin diğer Başkanlık sistemi uygulamalarında olduğu gibi tek başına Başkanın uhdesinde olması ve genel siyaseti yürütmesi belirtilmiştir.

Başkanın yetkileri arasında sayılan;

- Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak,
- Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise yıllık mesaj vermek,
- Kanunları yayımlamak,
- Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,
- Kanunların anayasaya aykırılık gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi Anayasa'nın 104. maddesinde belirtilen Cumhurbaşkanı'nın Yasama ile ilgili yetkileri ile paralellik taşımaktadır.

Cumhurbaşkanının mevcut yasama ile ilgili yetkileri arasında yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisinin gerektiğinde toplantıya çağırılması, Başkanlık sisteminin özünü oluşturan sert kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği Başkanın yetkileri arasında sıralanmamıştır.

Başkanlık sistemi tartışmaları içinde en çok tartışılan konulardan biri olmaya aday yetki Başkan'a "Başkanlık kararnamesi" çıkarma yetkisi verilmesidir. Hatta Başkan'ın kanunların uygulamasını göstermek amacıyla yönetmelik çıkarma yetkisi de bulunmaktadır. Bu çerçevede kanun yapma gücüne erişen Başkan'ın, yasama organın çıkardığı kanunu veto ettiği takdirde yasayı üye tam sayısının 3/5 (330) çoğunluk ile yapabilmesi Başkanın yasama organının üzerinde orantısız güç (disproportionate force) elde etmesine yol açabilir. Nitekim, Başkan istediği konularda yasa gücünde Başkanlık kararnamesi çıkarabilirken diğer taraftan Yasama organını veto ettiği yasalarla nitelikli çoğunluğa zorlayabilir ve yasama faaliyetlerini kilitlenmesine(gridlock) yol açabilir.

Diğer taraftan "Başkanlık kararnamesi" çıkarma yetkisi yasama ve yürütmeyi tek elde toplayacağı için kuvvetler ayrılığına aykırı bir durum oluşturmaktadır. Bu çerçevede Başkan'ın söz konusu yetkiyi kullanmasının ancak sınırlı alanlarda olması gerekmektedir. Örneğin Başkanın Bütçe Kanunu niteliğinde Başkanlık kararnamesi yapması icra organı olması ve yasama organının denetimi altında olması şartı ile anlaşılabilir bir durumdur. Veya yürütme organı, bir takım idari düzenlemeler ile ilgili kararname yapabilir. Konuyla ilgili Gözler(2000;44), yasama organında karar alma çoğunluğunun olmaması durumunda sistemin

istikrarlı ve etkin işlemeyeceği varsayımıyla Başkana söz konusu yetkisi vermek gerektiğinden bahsetmiştir. Ancak söz konusu çerçeveyi dar tutmalı ve yürütmeye sınırsız hareket serbestisi vermenin tek adam diktatoryasına davetiye çıkarmak anlamına geldiği gözden kaçırılmamalıdır.

Başkanlık sisteminde yürütmenin tek elde toplanması söz konusudur. Buradan hareketle sistemin uygulandığı nerdeyse tüm ülkelerde görülen Başkanla aynı oy pusulasında seçilen Başkan Yardımcısı ve Başkan tarafından yasama organı üyesi olmadan Başkan tarafından doğrudan atanan Bakanlar bulunmaktadır.

Başkanlık sisteminde yasama ile ilgili yetkilerinin yanısıra Cumhurbaşkanınının 104. maddesinde belirtilen yürütme ile ilgili sıralanan;

-Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

-Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

-Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

-1982 Anayasasında Cumhurbaşkanına verilen ‘‘Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisi’’ Başkanlık sistemi önerisinde Başkana aktarılmasının yanısıra Başkanlık sisteminde öngörülen sert kuvvetler ayrılığının gereği olarak Başkan, Sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilân edilmesini ancak Meclisten talep edebilmektedir.

Aynı zamanda YÖK üyelerinin yarısını, rektörleri ve üst düzey kamu görevlilerini(Büyükelçi, Vali vs.). doğrudan atama yetkisi Başkan’a verilmektedir. Halbuki Başkanlık sisteminin uygulandığı ABD’de kritik görevlere kuvvetler arası uzlaşma ile atama yapılması amacı ile Başkan’ın üst düzey kamu görevlilerini atarken Senato’nun onayını alma zorunluluğu getirilmiştir. Türkiye’de ise getirilen sistemde adeta tek karar verici olarak tüm atamalara karar veren Başkan’ın iktidarı tek başına kullanma durumuna yol açacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Başkan'ın yargı ile ilgili yetkileri arasında belirtilen Anayasa Mahkemesi üyelerinin, Danıştay ve HSYK'nın üyelerinin yarısını doğrudan Başkan tarafından atanması doğal olarak yürütmeyi yani Başkanı denetleyen yargının da Başkan'ın etkisine girmesi ile kuvvetler ayrılığının kaybolarak kuvvetler birliğinin Başkanın şahsında tahkimini mümkün kılması tehlikesini bünyesinde barındırmaktadır.

Başkanlık sistemi önerisinde gündemi en çok meşgul edecek ve sistemin devamı için hayati nitelikteki düzenleme ise Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Başkan'ın seçimlerin yenilenmesine karar vermesi ile ilgilidir. Söz konusu öneride "Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Başkan tek başına her iki organın seçimlerin birlikte yenilenmesine karar verebilir. Ayrıca, Başkanın ikinci döneminde seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Başkan bir defa daha aday olabilir. Bu şekilde seçilen Başkan ve Meclisin görev süresi beş yıldır" denmektedir.

Başkanın ve yasama organının birbirlerini fesh etme yetkisi verilmesi siyasal meşruiyetin iki kanadı yani yasama ve yürütme arasında olası çatışmayı çözümsüzlükten kurtarma amacıyla düşünülmektedir. Fesh etme yetkisi Başkan'a verilen diğer yetkilerle(başkanlık kararnamesi çıkarma yetkisi, veto edilen yasal düzenleme yasama organınca nitelikli çoğunlukla kabul etme)birlikte değerlendirilmelidir. Tek başına fesh etme yetkisinin, sabit süre için seçilen, impeachment(azil) müessesesi dışında görevden alınamayan ve yasama organını Başkanlık kararnamesi ile kilitleyebilme ve işlevsizleştirme yeteneğine sahip Başkanın demokrasilerde tek hesap merci olan seçim sathı mailine çekilerek yasama organınca kontrolsüz gücünün önüne geçilmesi ve olası siyasi krizin önüne geçilmesi amacına hizmet etmesi beklenebilir. Diğer taraftan yasama ve yürütme arasında oluşması muhtemel sistem krizini aşmak ve sistemin tıkanması sonucunda demokrasi dışı müdahalelerin önünü kapamak için en meşru yol seçimle yenilenip sistemin devamını sağlamaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken görev süresi beş yıl olan Başkanın ikinci döneminde seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde ikinci döneminin kalan süresi yerine bir beş yıl daha görevde kalabilmesidir. Bu süreyi yeniden seçildiği takdirde ikinci dönemde kalan süreyi tamamlar şeklinde düzenlemek gereklidir. Çünkü yürütmenin tekliği ve iktidarın şahsiliği dikkate alındığında Başkanın görev süresini maksimum 10 yıla sınırlamak makul gözükmektedir. Ancak başkana verilen söz konusu yetkilerin öneri metninde devamı halinde fesh etme yetkisinin de varolması Başkanın yasama organı üzerinde kuvvetler ayrılığına ters bir biçimde güç elde etmesine yol açacağı gözönünde tutulmalıdır.

SONUÇ

1909'dan beri parlamenter demokrasi deneyimi olan Türkiye'de 24. Dönem parlamentosu tarafından hazırlanan sivil anayasa hazırlık çalışmaları çerçevesinde Uzlaşma Komisyonu gündemine Adalet ve Kalkınma Partisi önerisi olarak Başkanlık Sistemi, Başbakan'ın deyimi ile "Türk Tipi" olarak sunulmuştur.

Başkanlık sistemin önerisi, yapısı gereği denge ve fren sisteminin ve sert kuvvetler ayrılığının varolduğu sistemin genel özelliklerini taşımakla birlikte Türkiye özelinde genel çerçevenin dışında bir takım önerilerde taşımaktadır.

Genel çerçevenin dışında Başkan'a Başkanlık kararnamesi çıkarabilme ve ikincil düzenleme(yönetmelik) yapabilme yetkisi verirken diğer taraftan Başkanın veto ettiği yasanın 3/5 çoğunluk(330 milletvekili) ile karar alma zorunluluğu yürütmenin yani Başkanın yasama organını isterse by-pass edebileceğini düşündürmektedir. Bu çerçevede söz konusu durum siyasi krizlere neden olabileceği gibi kuvvetler ayrılığı ile çelişen bir durum da meydana getirmektedir.

Başkan ile yasama organının karşılıklı fesh etme yetkisi de yine tartışılmaya aday yetkidir. Katı ve sabit süre için seçilen Başkan'ın ve yasama organının çoğunluğunun farklı partilerde olması sonucunda oluşabilecek sistem krizini aşabilmek için seçmene gidilmesi ve meşruiyet tazelenmesi gerekmektedir. Aslolan sistemin devamını sağlayacak enstrümanlara da sahip olmaktır. Ancak bu düzenlemenin öneri metninde yer alan Başkan'a yasa yapma gücü verilmesi, Başkan'ın veto gücünü kullanarak yasama organını nitelikli çoğunlukla yasa yapmaya itmesi ile birlikte ele alınması gereklidir. Zira sözü edilen yetkilerle Başkanın yasama organı üzerinde erişeceği orantısız gücün üstüne eklenecek yasama organını fesh etme ve seçimlerin yenilenmesine karar verme yetkisi ancak demokratik sicili çokta iyi olmayan birkaç Latin Amerika ülkesinde görülmektedir. Bu çerçevede öneri metninde yer alışı demokratik sistemin devamı için tehdit oluşturmaktadır.

Aynı zamanda Başkanlık sistem önerisine Türkiye’de siyasal parti sisteminin disiplinli siyasal partilerden oluşması ve ideolojik kutuplaşmanın geldiği nokta hesaba katıldığında sisteme Türkiye’nin hazır olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak Türkiye’de Başkanlık sisteminin, siyasal partilerin parti içi demokratik sistem, temsili demokratik sistem çerçevesinde erişeceği olgunluk, demokrasiyi hazmetme kapasitesi, iktidarı şahsileştirmeden demokrasiyi kurumsallaştırma, kuvvetler ayrılığını özümseme ile olabilirliği tartışılabilir.

Sonuç olarak Başkanlık sistemine öneri metninden yola çıkıldığında yukarıda belirtilen hassasiyetler dikkate alınması halinde içinde çelişkiler barındırmayan toplumsal ve siyasal sistemin içselleştirebileceği bir noktaya erişilmesi mümkündür. Ancak söz konusu bu durumda en azından parlamentoda temsil edilen, toplumsal tabanı olan ve siyasal meşruiyet elde etmiş 4 parti grubunun da desteği ile olanaklı hale geleceği gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

BAKIRCI, Fahri,(1994), Başkanlık sistemi parlamenter sistem ve meclis hükümeti sistemlerin karşılaştırılması ve Türkiye örneği, TBMM Uzmanlık Tezi, Ankara.

DUVERGER, Maurice,(1975), Seçimle Gelen Krallar, Çeviren: Necati Erkurt, Konuk Yayınları, İstanbul.

GÖZLER, Kemal,(2000), “Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlâmentarizm Üzerine bir Deneme)”, Türkiye Günlüğü, Sayı 62, Eylül-Ekim 2000, ss.25-47.

GÜRBÜZ, Özer,(2000), ”Başkanlık ve Yarı başkanlık sistemleri: Başkanlık sistemi çözüm mü?”, Türkiye’de Siyasi Yapılanma ve Temel Siyasi Sorunlar Sempozyumu, Düzenleyen: Parlamenterler Birliği ve TESAV, 11-12 Şubat 2000, Ankara.

KALAYCIOĞLU, Ersin,(2005), “Başkanlık Rejimi: Türkiye'nin Diktatörlük Tehdiidiyle Sınavı”, ss.13-30, Başkanlık Sistemi, Editör: Teoman Ergül, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara.

KUZU, Burhan,(1997), Türkiye için başkanlık sistemi, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

ÖZBUDUN, Ergun,(2005), ‘Başkanlık Sistemi Tartışmaları’, ss.104-112, Başkanlık Sistemi, Editör: Teoman Ergül, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara.

SARTORİ, Giovanni ,(1997), Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme, Çeviren: Ergun Özbudun, Yetkin Yayınları, Ankara.

TEZİÇ, Erdoğan,(2009), Anayasa Hukuku, Gözden geçirilmiş,13.bası., Beta Basın Yayın, İstanbul.

ODYAKMAZ, Zehra, Ümit KAYMAK ve İsmail ERCAN, (2006), Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara.